

INFOСВЯТ

ВИСШЕ ОБРАЗОВАНИЕ
И НАУКА

2016

4

ТЕМА НА БРОЯ

КАЧЕСТВО И НОВИ МОДЕЛИ НА
ПРЕПОДАВАНЕ И УЧЕНЕ –
ПРЕДПОСТАВКИ ЗА
КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТТА
НА ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ

НАЦИОНАЛЕН ЦЕНТЪР ЗА
ИНФОРМАЦИЯ И ДОКУМЕНТАЦИЯ

СЪДЪРЖАНИЕ

ПОДОБРЯВАНЕ НА КАЧЕСТВОТО НА ПРЕПОДАВАНЕ И УЧЕНЕ В ЕВРОПЕЙСКИТЕ ИНСТИТУЦИИ ЗА ВИСШЕ ОБРАЗОВАНИЕ	3
ВЪВЕДЕНИЕ	3
ПОСТИГАНЕ НА КАЧЕСТВО В ОБУЧЕНИЕТО: ПРОБЛЕМИ И РЕШЕНИЯ	9
ПРЕПОРЪКИ ЗА МОДЕРНИЗИРАНЕ НА ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ В ЕВРОПА	19
НОВИ МОДЕЛИ НА ПРЕПОДАВАНЕ И УЧЕНЕ ВЪВ ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ	24
ПРЕДСТАВЯМЕ ВИ	32
ИНИЦИАТИВА ЗА ОТВОРЕНО ОБУЧЕНИЕ НА УНИВЕРСИТЕТА "КАРНЕГИ МЕЛЪН" В САЩ	32
ЕФЕКТИВНИ И ИНОВАТИВНИ ПРАКТИКИ НА ПРЕПОДАВАНЕ И УЧЕНЕ НА УНИВЕРСИТЕТА В БАТ, ВЕЛИКОБРИТАНИЯ	35
ОНЛАЙН ОБУЧЕНИЕТО В СВОБОДНИЯ УНИВЕРСИТЕТ В БЕРЛИН, ГЕРМАНИЯ	38
ОСИГУРЯВАНЕ И РАЗВИТИЕ НА КАЧЕСТВОТО В УНИВЕРСИТЕТА В БЕРН, ШВЕЙЦАРИЯ	39

Бюлетинът **INFC**^{СВЯТ}
се изготвя по материали от реномирани
чуждестранни източници

Редакционен съвет:

Ваня Грашкина
Валентина Славчева
Величка Лозанова

Отговорен редактор:
Величка Лозанова

Редактор:
Лозмари Дърмонова

адрес Национален център за
информация и документация
бул. „Д-р Г. М. Димитров“ № 52А
1125 София

Дизайн и оформление
на корицата:
Диана Тодорова

телефони 02 / 817 38 55; 817 38 38

Предпечатна подготовка:
д-р Йордан Илиев

ел. поща rajna@nacid.bg

уебсайт www.nacid.bg

ISSN 1314-8958 (Print)
ISSN 2367-9417 (Online)

КАЧЕСТВО И НОВИ МОДЕЛИ НА ПРЕПОДАВАНЕ И УЧЕНЕ – ПРЕДПОСТАВКИ ЗА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТТА НА ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ

ПОДОБРЯВАНЕ НА КАЧЕСТВОТО НА ПРЕПОДАВАНЕ И УЧЕНЕ В ЕВРОПЕЙСКИТЕ ИНСТИТУЦИИ ЗА ВИСШЕ ОБРАЗОВАНИЕ

През 2013 г. по инициатива на ЕК Работната група на високо равнище по въпросите на модернизацията на висшето образование изготвя доклад *Подобряване на качеството на преподаване и учене в европейските институции за висше образование*. В доклада се представя визията за качествено преподаване и учене, посочват се бариерите и начините за преодоляването им и се дават препоръки.

ВЪВЕДЕНИЕ

Традицията на висшето образование в Европа има дълбоки корени в манастирските училища от 6. век, от които води началото си средновековният европейския университет (Болоня, 1088 г.), а той е в основата на съвременната система на модерното висше образование. Най-голямата промяна с течение на времето е достъпът, като се има предвид, че до 20. век висшето образование е било само за ограничени елити. Целта на ЕС днес е 40% от всички млади хора да са завършили висше образование до 2020 г. Тази амбиция има смисъл обаче само ако е придружена от твърдата решителност да се гарантира, че преподаването и ученето в областта на висшето образование е възможно най-доброто. Това става все по-належащо, като се има предвид значително недостатъчното финансиране на много висши училища и натискът за ефективно използване на ограничените ресурси, както и непрекъснатото разнообразяване на висшето

образование с развитието на институции за приложни науки, изследователски университети, различни видове колежи и институции за учене през целия живот.

Фокусът на доклада следователно е върху качеството на преподаване и учене. Докато разширяването и подобряването на достъпа до образователни възможности в рамките на ЕС е от съществено значение, от решаващо значение е и студентите да имат достъп до възможно най-доброто висше образование. Високото качество на преподаване е крайъгълен камък за това. Има много вдъхновяващи образци на трайни и доказани постижения в преподаването, които, за съжаление, все още не са норма. Системните слабости в сектора на висшето образование в това отношение вече не трябва да се считат за приемливи. Основното предизвикателство е всеотрядната професионализация на културата на преподаване.

Някои изследователи твърдят, че моделът на преподаване от 19. век все още господства и не се е променил много оттогава. В основата си висшето образование все още е процес на предаване на знания чрез лекции за тези, които искат да ги придобият. През последните 15 години се наблюдава прогресивно развитие в много висши училища, но основният модел, поне в повечето институции, не се е променил значително. Контекстът обаче, в който висшето образование се осъществява, се е променил, и то драстично.

Независимо от епохата и институцията основната задача на висшето образование си остава същата – да се даде възможност на хората да се научат. Налага се обаче педагогическите модели, предназначени навремето за малки институции за елитно малцинство, да се адаптират, често под натиск, към: много по-разнообразни потребности; по-силна диверсификация и специализация в рамките на висшето образование; нови, базирани на технологиите, форми за предоставяне на образователни програми; масивните промени в областта на науката, технологиите, медицината, социалните и политическите науки, света на труда, както и към по-нататъшния стремеж към демокрация и продължаващите дискурси за човешки и граждански права.

Това, което е известно, вече не е стабилно. „Срокът на годност“ на дадени знания може да бъде много кратък. В много дисциплини материята, която се преподава, и начинът, по който се преподава, са под заплахата от остаряване. В един променящ се свят студентите в Европа се нуждаят от висше образование, което

им дава възможност да се изявят като ангажирани, активни, мислещи граждани на света, както и като икономически участници в етичното, устойчиво развитие на обществото.

Именно институциите за висше образование в ЕС са центровете за предаване на известното, откриване на неизвестното, създаване на нови знания, формиране на умения за критично мислене, решаване на проблеми и практическо прилагане, така че да е налице интелектуалната сила, необходима за справяне с предизвикателствата на всяко ниво, за напредъка на европейската цивилизация. Висшистите остават най-ефективните канали за трансфер на знания от университетите и колежаите към обществото като цяло, обогатявайки по този начин личността, семейството, обществото, работното място, нацията, ЕС и останалата част от света.

Системата за висше образование в Европа е ключов градивен елемент на демократичното общество. Най-добрата среда за преподаване и учене насърчава студентите да развият увереност в собствените си творчески способности, силна обществена ангажираност и чувство за етична отговорност, свързано със скромността, идваща от разбирането, че ученето е феномен, който изисква любопитство и ангажимент през целия живот. Икономическото и социалното въздействие на неотдавнашната финансова криза, с произход преследването на краткосрочна печалба на всяка цена, трябва да е поучително в това отношение.

Европейските граждани имат значителен пряк колективен интерес от

качеството на системите за висше образование, както и отделният студент има огромен пряк интерес от качеството на висшето си образование. Завършилият, получил високо качество на образование, е по-вероятно да бъде адаптивен, уверен, иновативен, с предприемачески умения и пригоден за наемане на работа в най-широкия смисъл на думата. Завършилият, получил слабо или посредствено образование, е загубил много време и пари и в условията на конкурентен пазар на труда е в неизгодно положение. В много случаи лошото преподаване допринася директно за обезсърчаването на част от студентите и за високия процент отпаднали студенти, както и за липсата на успеваемост.

Няма противоречие между доброто преподаване и научното изследване, което критикува, преработва, отхвърля и развива човешкото познание и разбиране. Доброто преподаване, в много предметни области, е добро само дотолкова, доколкото информира за последните изследвания в съответната област. Добрият преподавател, както и добрият студент, е също толкова активно учещ, питащ и критично мислещ. Неговата цел е да помогне на студентите да бъдат уверени в познанията си по предмета в досегашното му развитие, винаги отворени към нови идеи, достатъчно любопитни за търсене на нови решения и възможности и достатъчно прозорливи, за да работят добре заедно, така че обменът на информация и опит да се увеличава.

Качеството на преподаване и учене определя колко ефективно отговарят висшите училища на тези изисквания. Преподаването е тяхна

основна задача и следователно основна отговорност. Качественото преподаване е задължително условие на културата за качествено учене. Тази мисия на преподаването трябва да бъде един от най-важните приоритети във всички институции, участващи във висшето образование – ежедневен приоритет, а не само на думи.

Истината за всекидневната действителност обаче е неприятно разочарование. Стремещт да се използват добрите практики в това отношение не е всеобща закономерност, а в най-добрия случай е спорадичен, като често се разчита на ангажимента на няколко души. Следва да се отбележи, че както на институционално, така и на правилствено ниво съществуват забележителни примери на добри практики за повишаване квалификацията на преподавателите, тяхното признаване и възнаграждаване за ефективно преподаване, както и за тяхната подкрепа студентите да станат независими и активни партньори в процеса на обучение.

Необходимо е да се стимулират и насърчават добрите практики в преподаването и ученето във всички сектори на висшето образование в държавите членки на ЕС. Добре свършената работа в тази насока ще е от полза както за студентите и служителите в областта на висшето образование, така и за ЕС като цяло и ще даде нов импулс за промяна към по-добро бъдеще.

Настоящият доклад се опитва да предложи начини за действие. На първо място, да се предизвика широка дискусия във всички държави членки за качеството на преподаване

и учене във всяко висше училище. На второ място, да се идентифицират инициативи, които могат да бъдат прилагани, като се отчетат различните отправни точки в отделните страни и институции, за да се извади културата на преподаване от стагнацията и да ѝ се даде нов и енергичен тласък. На трето място, тъй като основната отговорност в тази област е на политиката и на съответните публични органи в страните членки, както и на самите институции, да се предложат начини, по които ЕС може да подкрепи правителствата и заинтересованите страни в прилагането на нови, по-предизвикателни и най-вече по-добри модели на преподаване и учене.

Работната група, изготвила доклада, осъзнава, че няма единно определение за високо качество на преподаване и учене, тъй като това са многостранни дейности, които зависят до голяма степен от контекста, като предмет, учащи, начин на преподаване, ресурси и др. И все пак има фактори, които благоприятстват доброто преподаване и учене, независимо от предмета и контекста, и работната група се опитва да ги идентифицира в този доклад. Много от тези фактори са дискутирани и анализирани и в други форуми. Докладът се концентрира върху тези мерки, които според групата са най-обещаващите за насърчаване и постигане на най-доброто качество в преподаването и ученето.

Формирани са следните ръководни принципи:

- ✓ преподаването и ученето са основополагащите ключови мисии на висшите училища;

- ✓ активното участие на студентите е от съществено значение за

управлението, разработването на учебните програми, развитието и оценяването, процедурите за осигуряване и проверка на качеството;

- ✓ предпочитанието на научното изследване пред преподаването при определяне на академичните резултати се нуждае от преразглеждане;

- ✓ академичните служители не са назначени само за да преподават, но за да преподават качествено, на високо професионално ниво;

- ✓ основна отговорност на институциите е да гарантират, че академичният им състав се състои от добре обучени и квалифицирани като професионалисти преподаватели, а не само със специализирани познания в една научна дисциплина;

- ✓ тази отговорност се отнася и за осигуряването на нови служители, които трябва да имат преподавателска или еквивалентна квалификация при заемане на длъжността или им е осигурен достъп до надеждни курсове за обучение на преподаватели в началните години на кариерата им;

- ✓ необходимо е и предоставяне на възможности за непрекъснато професионално развитие като преподавател, а не само по конкретния предмет;

- ✓ основна отговорност на академичните служители е да гарантират, че са квалифицирани да преподават и умеят да преподават добре;

- ✓ тази отговорност важи за цялата им кариера от началото до края, така че винаги да са актуални и компетентни в съответствие с най-добрите педагогически практики и постижения в преподаването.

Подобно разбиране за преподаването – в качеството му на висок приоритет в договорните задължения към студентите, които са партньори в

съвместното създаване на знания, е в основата на доклада.

Постигането на целите изисква силно управление на висшите училища и финансово осигуряване на предлаганото високо качество на образование. Икономическата криза и ограничените финансови ресурси правят още по-важно съсредоточаването на инвестициите в области, които ще донесат най-голяма възвращаемост. Публичните и частните спонсори имат задължението да насърчават качеството в преподаването със същия ангажимент, с който инвестират в научните изследвания. И двете са от жизненоважно значение за икономическото и социалното благосъстояние на Европа.

Визия за качествено преподаване и учене

Никой не може да оспори нуждата от високо качество на преподаване и учене във всичките системи за образование и обучение. По отношение на училищното образование с осигуряване на качеството са натоварени инспекторатите. По друг начин обаче стои въпросът с висшето образование, където може да няма фиксирана учебна програма, обучението в педагогически умения е рядкост, а висшите училища са изключително разнообразни по своите размери, бюджети, мисии и цели, и то не само между отделните страни, но и в рамките на самите страни. Наистина е трудно да се определи един всеобщ универсален стандарт за качеството на преподаване и учене, като се имат предвид несъответствията в този сектор, но това едва ли оправдава сегашното нежелание да се признае необходимостта от про-

фесионални умения за преподаване на тези, които вече преподават или които възнамеряват да градят кариера като преподаватели в областта на висшето образование.

Нуждата от професионално обучение за учителите в началното и средното училище обикновено се приема за даденост, но по отношение на висшето образование твърде често се среща предположението, че такава професионална подготовка не е необходима, като че ли по някакъв начин тази идея е недостойна за професионалните академици. Понеже съдържанието на подобно професионално обучение на преподавателите не е обект на този доклад, той се спира на някои характеристики на качеството на преподаване и учене.

Преподаването и ученето във висшето образование са споделен процес, при който за успеха са отговорни както студентите, така и преподавателите. В рамките на този общ процес студентите трябва да поставят под въпрос своите предварителни представи и модели за това как е устроен светът, така че да могат да достигнат по-високо ниво на разбиране. Но те невинаги могат да се справят с това предизвикателство, нито пък всички те са движени от желанието да разбират и прилагат знания. Твърде често някои се стремят просто да оцелеят по време на следването, а други учат само процедурно, за да получат възможно най-високите оценки, преди бързо да преминат към следващия предмет. Доброто преподаване помага на студентите да поставят под въпрос своите предубеждения и ги мотивира да се учат, като им предлага ситуация, в която техният модел не работи

и това има значение за тях, за да открият сами отговорите и да бъдат отговорни за промяната. Това означава, че те трябва да бъдат изправени пред проблеми, които считат за важни, да бъдат ангажирани с нови теми, надхвърлящи съдържанието на курса, които имат отношение към собствения им живот и провокират активно участие далеч отвъд самоцелното получаване на оценка или взимането на изпити.

Качественото преподаване и учене имат широки хоризонти, осъществяват се в богата изследователска среда, където предметът се представя с помощта на най-новите познания и научни изследвания, по начин, който насърчава студентите да развиват академична грамотност и специфични и общи умения, за да ги приложат незабавно в реалния свят, особено на пазара на труда. Най-доброто преподаване насърчава студентите да се запознаят и възползват не само от изследванията на преподавателя, но също така и на неговите колеги академици в рамките на висшето училище, както и извън него, включително в международен план. В епохата на все по-интензивна глобализация преподаването и ученето също трябва да бъдат глобално свързани, за да дават възможност на студентите да разбират как техният предмет се разглежда и развива в различните части на света.

При положение че идеите за модели на обучение, за интердисциплинарност, интегрирано обучение, екипна педагогика, „дълбоко обучение“ (deep learning) и др. бъдат интегрирани, те могат да вдъхновят ново поколение студенти да достигне нива на интелектуална грамотност,

простиращи се отвъд рамките на „достатъчно добре“ до „отлично“.

Първата стъпка е да се създадат условия, при които във висшето образование се дава равнопоставена оценка както на преподаването, така и на научните изследвания. Преподавателят трябва да знае, че е необходимо да влага усилия не само във владеенето на своята дисциплина, независимо дали е право, литература или точна наука, но и в качествено преподаване и че ще бъде възнаграден по подходящ начин за това. В някои държави членки и висши училища вече са предприети значителни стъпки към тази цел, но дори и те не могат да твърдят, че това е универсална практика за всичките им програми. Техният ентузиазъм и успехи дават повод за оптимизъм и вяра, че въпреки пречките професионализацията на преподавателите, макар и все още далечна, е стойностна цел и е най-добрият шанс за постигане на съвършенство в преподаването в целия сектор за висше образование в ЕС. Тя също така е важно средство за изглаждане на огромните различия в образователните резултати и прави преподавателската професия по-въълнуваща, по-пълноценна, водеща към самопознание и развитие на личността във всеки един аспект.

Бариери пред качеството на преподаване и учене и начини за преодоляването им

Дискусията за необходимата промяна в преподаването и ученето е стимулирана от Болонския процес и свързаните с него въпроси, като квалификационни рамки, Европейската система за натрупване и трансфер на кредити (ECTS) и Европейското

дипломно приложение. Проучванията за студентите в отделните страни, а понякога и класациите също помагат за промяна на фокуса от научните изследвания към по-широки теми и реалности, включително качеството на учебната среда, включващо въпросите за качеството на преподаване.

Независимо от това, картината как държавите членки и институциите за висше образование насърчават (ако изобщо го насърчават) качеството в преподаването и ученето е много разнообразна. Подобни политики и инициативи варират между национални стратегии и програми, институционални мисии, национални и институционални награди и отличия за системи, обучение на преподаватели и центрове за върхови постижения в преподаването, включително, което е особено важно, педагогически изследвания.

Задачата на доклада е да се разработят реалистични и прехвърляеми препоръки, като се отчитат различните характеристики на отправните точки. Взети са

предвид мненията на широк кръг от експерти и примерите за добри практики в държавите членки и във висшите училища. Студентски и преподавателски организации и заинтересовани страни в областта на висшето образование са представили своите гледни точки по темата и съответните инициативи и дейности за насърчаване качеството на преподаване и учене. В резултат на това се получава широкообхватна картина на ситуацията – както на съществуващите пречки и недостатъци, така и на примерите за добри практики в различните страни и институции.

Изследванията показват, че в държавите членки на ЕС има стремеж за подобряване качеството на преподаването във висшето образование, но като цяло това е недостатъчно. Прекаленото фокусиране върху научните изследвания, изглежда, засенчва ключовата стойност и основополагащото значение на преподаването. Необходимо е връщане отново към тази основна ценност, за да се види ясно колко е важно преподаването и колко е опасно да се приема като даденост.

Л. Дърмонова

ПОСТИГАНЕ НА КАЧЕСТВО В ОБУЧЕНИЕТО: ПРОБЛЕМИ И РЕШЕНИЯ

Процесите на преподаване и учене изискват сериозна институционална и правителствена подкрепа

Методите и качеството на преподаване във висшите училища са традиционно пренебрегвани, което личи и в мисията и заложените цели на повечето висши училища, най-вече на изследователските университети.

Необходимо е да се подхожда с еднакво уважение както към преподавателската, така и към изследователската дейност и това да бъде отразено в приоритетите и в системата за насърчаване на персонала на съответната институция.

В повечето случаи преподавателската дейност е оставена в ръцете на отделните преподаватели,

които не могат да разчитат на никаква институционална подкрепа. Постигането на качествено преподаване и учене не се разглежда като съвместно усилие на целия академичен състав и студентите, което изисква холистичен управленски подход. Целите, свързани с преподаване и учене, трябва да бъдат в пряка връзка с учебните програми, тяхното реализиране и оценяване. Това може да бъде отправна точка за развитието на една система за управление на качеството, която да обхваща цялата институция – от управленския състав до преподавателите, студентите и администрацията.

Пример: В Испания стартира правителствена инициатива „Strategy University 2015”, с която се цели модернизирани на университетското образование чрез координиране на университетските системи от различните автономни области и развиването им в една обща испанска университетска система. Основен приоритет е гарантиране на качеството на преподаване посредством оценяване, сертифициране и акредитиране на институциите, преподавателите и програмите, извършвани от Агенцията по акредитация и осигуряване на качество (Quality Assurance and Accreditation Agency).

Съществува пряка връзка между стратегиите за оценяване на преподаването и ученето и осигуряването на качество – външно и вътрешно. Методическите подходи в прилагането на стандарти и стандартизирани процедури (външно гарантиране на качеството) могат да допринесат за утвърждаване на по-динамични програми по отношение на структура-

та и изпълнението. От друга страна, колкото повече внимание се отделя на процесите на преподаване и учене, толкова по-ангажирано е висшето училище с постигането на качество (вътрешно гарантиране на качеството).

Голяма част от дейностите, свързани с повишаване качеството на преподаване, са трудно изпълними и поради финансовите ограничения, пред които са изправени повечето европейски институции за висше образование. Подпомагането от страна на държавни и/или частни източници може да улесни значително процеса.

Пример: През 2012 г. в Ирландия е основан Националният форум за повишаване качеството на преподаване и учене (National Forum for the Enhancement of Teaching and Learning). За постигането на тази цел се използват разнообразни средства, като: инструменти и награди за професионално академично развитие, национална дигитална платформа, развиване капацитета на електронното обучение, грантове и стипендии за научна дейност.

Пример: Постигането на високи резултати в преподаването е една от целите на Националната програма за висшето образование 2011 – 2020 г. на Словения (Slovene National Higher Education Programme 2011 – 2020). Програмата изисква от институциите за висше образование да осъществяват постоянно педагогическо обучение на преподавателите, както и да осигурят необходимата подкрепа за академичния състав.

Институционално лидерство: подходите „от горе надолу” и „от долу нагоре” вървят ръка за ръка

Развиването на човешкия потенциал е ключов елемент за подобряване качеството на преподаване и учене и изисква прилагането и на двата подхода – от горе надолу и от долу нагоре. От една страна, чрез назначаването на заместник-ректор и заместник-декани, които да отговарят за тези процеси, се спомага за: организиране на вътрешни дискусии; осъществяване на връзки с национални и международни институции със сходни възгледи; насърчаване и разпространяване на педагогически изследвания и добри практики и др. От друга страна, за развиването на висока култура на качествено преподаване и учене академичният състав трябва да бъде изцяло приобщен към процеса. Необходимо е институциите да осигурят пълна подкрепа на преподавателите чрез продължаващо образование и обучение, индивидуални менторски програми, както и чрез различни стратегии за засилване сътрудничеството между тях, най-вече по отношение на разработването, развитието и въвеждането на учебните програми, както и на оценяване представянето на студентите.

Пример: Норвежкото министерство на образованието и изследванията финансира пилотен проект, провеждан в Университета в Осло в сътрудничество с Университета в Тромсьо – първият норвежки Център за върхови постижения в образованието (Centre for Excellence in Education), който следва модела на центровете за върхови научни постижения. Целта на центъра е да се изучат по-задълбочено процеси-

те на преподаване, учене и провеждане на изследвания в обучението на учители/преподаватели.

Пример: Националната агенция за оценка на качеството и акредитация (National Agency for Quality Assessment and Accreditation - ANECA) в Испания разработва програма за оценяване на преподаването – DOCENTIA, в сътрудничество с всички местни агенции за оценяване. Включването в програмата от страна на университетите е доброволно. Участващите висши училища трябва да представят пред ANECA свои планове за подобряване качеството на преподаване. Разглеждат се три аспекта, а именно: структура на курса, развитие на преподавателските подходи и резултати.

В много случаи студентите са тези, които първи забелязват дали преподаването е ефективно, или не. Остава отворен въпросът за броя на институциите, в които мнението на студентите се взема предвид, а обратната връзка се цени. В много държави има утвърдени практики за даване на обратна връзка в края на всеки семестър, но изразеното по този начин мнение рядко води до извършване на промени. Необходимо е институциите за висше образование да изградят подходяща среда и механизми за споделяне на възгледи и учебен опит, чрез които гласът на студентите да бъде наистина чул.

С цел наблюдение, оценяване и подобряване практиките на преподаване и учене висшите училища трябва да разполагат с достатъчно данни, свързани с входящото ниво на студентите и развитието им по време

на обучението и след него. Въз основа на тези данни институциите могат да установят конкретни проблеми в отделни курсове и програми, както и да разработят съвместно с преподаватели и студенти стратегии за овладяването им.

Преподаването е умение

Няма закон, постановяващ, че добрият изследовател е неминуемо и добър преподавател, т.е. един първокласен студент, завършил „Биохимия“ с отличие, с брилянтно защитена докторска степен, не може като по чудо да се превърне в блестящ преподавател по „Биохимия“. Учените, работещи като преподаватели в сектора на висшето образование, са професионалисти, така както и учителите в училище и също като тях те се нуждаят от специализирано обучение, чрез което да подобрят педагогическите си подходи. Това е все по-необходимо както поради нарастване броя на студентите, така и поради все по-голямото им разнообразие по отношение на техния културен, икономически и социален произход и по-големите им потребности и очаквания към курсовете и преподавателите.

В повечето страни членки на ЕС университетската кариера се свързва повече с провеждане на изследвания, отколкото с преподавателска работа, от гледна точка на първоначална селекция на интервюта за работа, последващи повишения и награди и др. Докторантите бързо научават, че академична слава се придобива чрез участие в амбициозни изследователски проекти и редовни публикации (последното е наложително според правилото „публикуваш или загиваш“). Препода-

ването, от друга страна, се счита за задача, предназначена за онези, които са в началото на академичната си кариера и много по-рядко за работа на утвърдените професори. Преподаването, оценяването и консултациите на студентите могат да бъдат счестени от някои жадни за публикации преподаватели за задължения, отклоняващи ги от истинските приоритети на техните работодатели. В такава среда студентите лесно могат да се почувстват като ненужен товар за преподавателя, който гони крайни срокове за публикуване на статията си. Необходима е сериозна промяна в нагласата, свързана с по-голямо приоритизиране на преподаването и ученето в сравнение с провеждането на научни изследвания.

Пример: Академията за висше образование (the Higher Education Academy) в Обединеното кралство в сътрудничество с британските университети е определила професионални стандарти, които да подпомагат преподавателите в използването на висококачествени образователни подходи в работата със студенти. Включени са разнообразни методи, сред които разработването на Рамка на професионалните стандарти за преподаване и подкрепа на обучението във висшето образование във Великобритания. Рамката цели насърчаване на творческите и иновативните подходи за преподаване и учене.

Привилегироването на изследователската пред преподавателската дейност при определяне на академичните заслуги, отразено в липсата на изисквания за преподавателски умения при селектиране, наемане и поощряване на академичния състав,

се отразява в значително по-малкото внимание, отделяно за подготовка на бъдещи преподаватели, т.е. дидактическото им обучение. В сравнение с учителите от средното образование преподавателите във висшето образование често са оставени сами, без да имат адекватна подготовка за безбройните трудности (комуникация, материали, методики, технологии, оценки, изпити, структура и темпо на курса, обратна връзка и др.), които всеки учител/преподавател среща пред себе си.

Поради нарастване броя на студентите и намаляване средствата за финансиране някои институции за висше образование решават да прехвърлят част от преподавателските задължения на академичния си състав на външни лектори. Външните преподаватели внасят разнообразие, изискват по-малък ресурс и могат да създадат условия за въвеждане на по-тясно специализирани курсове. От друга страна обаче, контролът върху дейността им (преподавателските им умения) често е занижен, което рефлектира и върху професионалното им развитие.

През последните години в страните от ЕС все повече започва да се цени качеството в преподаването. Все повече университети изискват от кандидатите за работа доказателства за преподавателските им умения, както и съгласието им непрестанно да ги надграждат. Нещо повече, много висши училища имат менторски и въвеждащи системи за нови преподаватели, чрез които да се улесни интегрирането им в институцията и да се подобрят дидактическите и педагогическите им умения. В някои случаи членовете на академичния състав са насърчавани или задължа-

вани да имат преподавателско портфолио, в което да бъдат отразени използваните от тях методи, успехите и дефицитите им, а също и очакванията и потребностите на студентите. Някои университети доброволно публикуват степента, до която преподавателският им състав е професионално обучен или квалифициран да преподава.

Болонският процес инициира реформи, които променят напълно висшето образование. Една от най-важните последици е поставянето – поне теоретично – на студентите в центъра на образователния процес чрез дефиниране на ясни образователни цели за различните програми, курсове и модули, от една страна, и чрез акцентирание върху значението на консултирането, мониторинга и интерактивните методи на преподаване, от друга. Сред приоритетите е включено също развиването на система за оценяване, която да измерва не само обхвата на придобити фактически знания, но и степента на развитие на компетентности, като аналитично и критично мислене, комуникация и работа в екип, интеркултурни умения и др. Всички тези промени предполагат по-сериозни инвестиции в преподавателската дейност и самите преподаватели, не само в началото на тяхното професионално развитие, но и по време на цялата им академична кариера.

Уменията, които преподавателите на 21. век трябва да притежават, за да се постигне висококачествено обучение

Според изследване, публикувано в Британския медицински журнал, основните характеристики на добрия университетски преподавател са:

образованост, опит, ентузиазъм, спокойствие, новаторство.

Преподавателската дейност включва разработване на съвременни и качествени материали. За тази цел познанията на преподавателя не могат да бъдат ограничени само в рамките на неговия предмет, а трябва да включват също и разбиране на някои теории за ученето, като например обучение на възрастни, самообучение, лична ефективност, както и използването им на практика.

От друга страна, различните методи на преподаване и разнообразната образователна среда предполагат различен вид обучение. Преподавателите трябва да са подготвени за бързо променящите се условия, изискващи нов набор от компетентности и нови подходи към преподаването и ученето.

Дескрипторите от Дъблин са възприетите дескриптори за всяко образователно ниво в квалификационната рамка на европейското висше образование. Това са общи твърдения, свързани с постиженията на студентите и с уменията, които се очаква да бъдат придобити от тях в края на всеки от трите цикъла, по отношение на: знания и разбиране; прилагане на знанията и разбиранията; правене на преценки; умения за комуникация; умения за учене. Преподавателски подходи, насочени само към първия компонент от изброените, не съдействат на студентите за по-цялостно и задълбочено навлизане в материята. Обучението трябва да се планира така, че да предполага постигането на постепенен прогрес, разширяване на познанията, развиване на множество умения и навици за учене (разреша-

ване на проблеми, взаимодействие с учители и други обучаващи се, самокоригиране, критичен анализ, повишаване нивото на компетентност, придаване на смисъл, учене чрез опит и др.).

Специалистите изтъкват и друг важен параметър на образованието – резултатите от обучението. Именно те трябва да бъдат двигатели на всички постижения в отделните специалности. Въпреки че стоят в основата както на европейската, така и на националните квалификационни рамки, тяхното фундаментално значение не е все още достатъчно добре отразено в преподаването и оценяването. Необходимо е институциите от всички образователни нива да се адаптират така, че да се повиши приложимостта и качеството на предлаганото от тях образователно съдържание, а също така да се улеснят достъпът до образование и преходът от една образователна/обучителна институция в друга.

Развиване на меките умения

В общия случай институциите за висше образование предоставят на своите студенти тясноспециализирани знания, без да поставят като приоритет цялостната образованост на индивида. Бързото развитие на технологиите и методите на работа като цяло обуславят по-бързото „амортизиране“ на твърдите умения. Умението за учене – една от седемте компетентности от Европейската рамка на ключовите компетентности – има фундаментално значение. Усилията трябва да бъдат съсредоточени в развиването на меки умения – умения за критично мислене, поемане на инициатива, разрешаване на проблеми и работа в екип, които да

подготвят младите хора за променливите и непредсказуеми пътища на професионалната реализация.

Добрият преподавател насочва усилията си към развиване на творчески умения и постигане на резултати от обучението като:

✓ Комплексно мислене – разрешаване на проблеми, взаимно обучение (reciprocal learning), учене чрез опит;

✓ Социални умения и учене чрез участие (participatory learning) – взаимодействие с преподаватели и други студенти, активно участие в образователния процес, осъществяване на корелации;

✓ Персонализиране на процеса – прогресивно усъвършенстване, индивидуално темпо, самокоригиране, критичен анализ, активно търсене на смисъл, самоуправление, вътрешна мотивация.

За развиването на тези умения е необходимо и осигуряване на подходяща среда на обучение. Извънучебните дейности (доброволческа работа, изкуства, спорт, дейности за отмора и др.) например, организирани във или извън висшето училище, подпомагат усъвършенстването на меките умения и развитието на различни таланти.

Възнаграждаване на преподавателските умения и отдаденост

Повечето системи за висше образование не предвиждат допълнително възнаграждение за изключителни постижения в преподаването. От друга страна, много от международните университетски класации отдават по-голямо значение на индексите за брой цитирания на научните публикации, които са лесни

за отчитане, отколкото на по-фундаменталната и трудна за измерване мисия на институциите, а именно преподаването и ученето. Доброто преподаване, за разлика от добре проведеното изследване, не може да даде моментни резултати. Признаването му изисква допълнителни усилия от страна на правителствата и институциите за висше образование. Необходимо е да се разработи система за насърчаване и възнаграждаване, която да взема предвид разнообразието от преподаватели и стилове на обучение.

Конкретен подход, използван в много страни от ЕС, е награждаването на професори с изключителни преподавателски способности. Някои от наградите се присъждат на цялата институция или департамент и могат да са под формата на признание, повишение или парично възнаграждение. Други се спонсорират от правителството или частни дарители и са предвидени като признание за работата на конкретен преподавател. Наградата за изключителни способности в преподавателската дейност е признание, което може да послужи като инструмент за привличане на вниманието и да допринесе за развиването на институционални и национални програми и стратегии за постигане на качество на преподаването.

Пример: Централният европейски университет в Будапеща, Унгария, присъжда „Европейска награда за изключителни способности в преподаването на социални и хуманитарни науки“. Целта е да се акцентира върху значението на качествено преподаване във висшето образование, както и да се постигне по-добър ба-

ланс между изследователска и преподавателска дейност. Университетският Център за преподаване и обучение съсредоточава усилията си върху предоставяне на възможности за докторантите да се посветят на преподавателска дейност, програми за сътрудничество с преподаватели с принос в областта и интегриране на дистанционно обучение в курсове и семинари (*blended learning*).

Пример: Норвежкото министерство на образованието и изследванията присъжда годишни награди на стойност 130 000 евро за постижения в образованието. Институциите за висше образование представят най-добрите си практики, а жури от изследователи и професори ги оценява.

Съставяне на учебната програма: включване на студентите като партньори в обучението

Засилването на позицията на преподавателите като професионални обучители трябва да бъде придружено от промени в структурата и изпълнението на учебните програми и създаването на една продуктивна образователна среда. Съставянето на качествени програми и оценяването на студентите се извършват на база очаквани резултати от обучението, които, от своя страна, са продукт от общата работа на целия академичен състав. Ефективното обучение, поставящо студентите в центъра, предполага активното им участие в процеса.

Реформите от Болоня за въвеждането на двустепенна структура (бакалавър – магистър) – нововъведение за много европейски държави –

дават възможност за реструктуриране на учебната програма и поставянето на студентите и техните потребности в центъра на образователния им прогрес. Това обаче отнема време и обучаващите се млади хора все още се считат за пасивни „получатели“ на знанията, които професорите са решили да споделят с тях. Единични са случаите, в които студентите имат свободата и възможността да управляват собственото си образование.

Пример: Университетът в Маастрихт, Нидерландия, въвежда във всичките си факултети обучение, базирано върху разрешаването на проблеми и поставящо студентите в центъра на процеса. Обучението се характеризира още с учене чрез действие, активиране на стари знания, работа в малки групи, използване на интерактивни подходи и вътрешна мотивация. Важно е да се отбележи, че студентите сами управляват образователния процес.

Пример: Университетът „Хумболт“ в Берлин, Германия, създава инициативата „bologna.lab“ за развиване на нови модели за обучение, основано на изследвания, в което студентите са отново в центъра. Студентите по право например още в бакалавърската си степен вече работят с берлински правни кантори върху истински случаи.

Най-прогресивните висши училища разбират, че създаването на една учебна програма е сложен процес, изискващ съвместните усилия както на всички преподаватели, отговорни за осъществяването на конкретната програма, така и на студенти и представители на бизнеса. Опреде-

лянето на правилните резултати от обучението и компетентностите, които трябва да бъдат придобити, подбирането на такива образователни дейности, които да подпомогнат студентите в постигането на тези резултати, оценяването на това качество на програмата и нейното непрекъснато усъвършенстване могат да бъдат постигнати само чрез един непрекъснат диалог между всички заинтересовани страни. Друг важен аспект е организиране на бакалавърските програми по начин, предполагащ общ за всички студенти семестър или дори година, в която да се изучава широка гама предмети. Това дава на студентите достатъчно време за избор на подходяща за тях специалност.

Изпитите и оценяването са от изключителна значимост за студентите. Промяната в преподавателските подходи трябва да бъде придружена и от промяна в процедурите на оценяване. В повечето случаи оценката носи информация само за това доколко студентът е усвоил необходимите факти и знания и не отразява придобитите в резултат от обучението му компетентности. По тази причина уместно е висшите училища да обмислят въвеждането на нови формати на изпитите (ролеви игри, симулации и др.), които да наподобяват ситуациите, с които младите хора могат да се сблъскат по-късно на пазара на труда.

Опознаване на студентите

Някои институции за висше образование са въвели попълване на форма за самооценка от бъдещите си студенти, в която те могат да отразят придобитите от тях до този момент знания и интересите си в

областта на избраната от тях материя. С цел улесняване на прехода между образователните нива много институции за висше образование организират летни училища или подготвителни курсове, по време на които младите хора могат да получат повече информация за възможностите си и да направят най-подходящия за тях избор.

Друг аспект, заслужаващ внимание, е включването на студентите в системата за консултиране, ръководство и менторство. Тези системи подпомагат студентите във взимането на информирани решения, съдействат за самоидентифицирането им като част от висшето училище и допринасят за развиването на индивидуални и универсални умения.

Все още непозната за много образователни системи в Европа практика е проследяване развитието на студентите по време на обучението им и след дипломирането им. Пътят, който извървяват студентите по време на академичната си „кариера“, и реализирането им на пазара на труда и в живота като цяло носят ценна информация за качеството на предлаганото образование.

Пример: По проекта „Track it“ на Европейската асоциация на университетите са проучени редица инициативи за проследяване развитието на студентите в Европа и са предоставени насоки на заинтересованите университети.

Постигане на по-добри резултати чрез мултидисциплинарно обучение

Умението за сортиране и боравене с информация е сериозно пре-

димство във века на новите технологии и в свят, в който хората и бизнесът са така взаимнозависими, че глобалната конкуренция е неизбежна. За постигането на конкурентоспособност и успех е необходимо индивидите да притежават набор от различни знания и умения. Преподаването в институциите за висше образование трябва да комбинира различни дисциплини, преодолявайки границите между отделните предмети и активно включвайки технологиите в образователния процес.

Някои университети вече използват интердисциплинарни (свързани с пресечните области между академичните дисциплини) подходи. В други напредъкът се постига чрез създаване на мултидисциплинарни групи, които се занимават с конкретни проблеми, използвайки брейн-сторминг за разрешаването им. В процеса студентите и техните ментори изпробват крайния продукт от гледна точка на техническа осъществимост, бизнес жизнеспособност и използваемост. В зависимост от същността на проблема се използват различни методи от всички включени дисциплини, без да се цели налагането на една гледна точка.

В много висши училища е разпространен подходът на интелектуалното предприемачество. Това е модел на обучение, при който се създават синергични връзки между академичните дисциплини и се осъществява сътрудничество между университета, държавния и частния сектор.

Пример: Университетът Аалто, Финландия, основан през 2010 г., възниква като обединение на три

основни университета в Хелзинки – икономически, университет за технологии и университет по изкуство и дизайн. Мисията на новосъздадената структура е въвеждането на мултидисциплинарно преподаване и учене с фокус върху технологиите.

Технологиите и новите педагогически инструменти

Новите технологии предлагат възможности за виртуално обучение, което позволява на студенти от всички краища на света да се учат от най-добрите преподаватели в международен план. Интернет, облачните технологии, предаванията на живо и много други технологични новости са своеобразно предизвикателство за формалните образователни системи, тъй като чрез тях знанието става все по-общодостъпно. Това е предпоставка за възникването на нови форми на обучение – курсове и масови курсове с отворен достъп, комбинирано онлайн и присъствено обучение, по-широко използване на компютърни и информационни технологии в традиционните курсове и др. Изброените промени обуславят не само радикална промяна в ролята на преподавателите и все по-голямо индивидуализиране на обучението, но и поставят въпроса за това доколко университетската диплома може да запази значимостта си в сравнение с едно портфолио, съдържащо лични постижения, придобити извън институциите за висше образование.

Интернационализация, глобализация и мобилност на академичния състав и студентите

Интернационализирането и глобализирането на науката, икономика-

та и политиката са едни от основните промени в последните десетилетия. Очаква се посочените тенденции да обхванат и други сфери на обществения живот и най-вече тези в пряка връзка с пазара на труда. Всичко това се дължи на разрастването на международната търговия, глобалното инвестиране на капитали, човешката мобилност и новите средства за масова комуникация и съвсем естествено оказва влияние върху съдържанието на традиционно изучаваните предмети.

В образователен план, като последица от глобализацията, възникват два сериозни проблема, които трябва да бъдат отчетени от институциите. На първо място, необходимо е студентите да бъдат конкурентоспособни не само на местния, националния или европейския пазар, а и на международния. На второ място, младите хора, като потенциални бъдещи лидери, трябва да притежават умения за межкултурно разбирателство, уважение към чуждата гледна точка,

справедливост и способност за постигане на компромиси.

В заключение, постигането на глобална конкурентоспособност и сътрудничество е основна цел на преподаването и ученето в 21. век. От гледна точка на институциите за висше образование това означава, че интернационализацията трябва да заеме централно място в стратегиите им за развитие. В същото време под „интернационализиране“ не трябва да се разбира само прием на чужди студенти, а също и мобилност на студенти и преподаватели, международни измерения на учебните програми, позитивно отношение към чуждоезиковото обучение, транснационално предлагане на курсове и образователни степени, създаване на международни мрежи, обединения и партньорства и др. Всички тези аспекти трябва да бъдат включени в стратегията за интернационализация на всички висши училища, като по този начин станат част от цялостната им мисия и стратегия за развитие.

Р. Стойкова

ПРЕПОРЪКИ ЗА МОДЕРНИЗИРАНЕ НА ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ В ЕВРОПА

В разглеждания доклад се дават следните препоръки за подобряване качеството на преподаването и ученето в сферата на висшето образование:

Препоръка 1

Държавните органи, отговарящи за висшето образование, следва да гарантират наличието на устойчива и добре финансирана рамка за подкрепа на усилията на институциите за висше образование по отношение на

подобряването на качеството на преподаването и ученето.

Препоръка 2

Всяка институция трябва да разработи и приложи стратегия за подкрепа и постоянно подобряване на качеството на преподаването и ученето, както и да отдели съответните човешки и финансови ресурси, нужни за изпълнение на тази задача. Необходимо е тези приоритети да се интегрират в цялостната мисия на институцията. По този начин преподавателската дейност и научните изследвания стават равностойни по своята значимост.

Препоръка 3

Висшите училища трябва да насърчават, приветстват и отчитат обратната връзка от студентите. Чрез нея могат да се открият проблеми в преподаването и ученето в по-ранен етап и това да доведе до по-бързи и по-ефективни подобрения.

Препоръка 4

Всички преподаватели във висшите училища трябва да получат сертифицирана педагогическа подготовка до 2020 г. Необходимо е непрекъснатото професионално израстване да се превърне в изискване към преподавателите в сферата на висшето образование.

Препоръка 5

Решенията за постъпването в преподавателския състав на университета и съответно за повишението следва да се вземат съобразно оценката за преподаването заедно с

други фактори.

Препоръка 6

Директорите и ръководителите на институциите трябва да признават и награждават (например чрез стипендии) преподавателите във висшето образование, които имат значителен принос за подобряване качеството на преподаване и учене (в практиката си или чрез научните си изследвания в областта).

Препоръка 7

Учебните програми трябва да се развиват и да се контролират чрез диалог и партньорства между преподаватели, студенти, абсолвенти и участници на пазара на труда, чрез изготвяне на нови методи за преподаване и учене, така че студентите да придобият необходимите умения, които да повишават тяхната пригодност за заетост.

Препоръка 8

Постиженията на студентите в учебните дейности трябва да се оценяват спрямо ясни и съгласувани резултати от обучението, които да са разработени в партньорство с всички членове на факултета, участващи в образователния процес.

Препоръка 9

Висшите училища и създателите на националните политики в партньорство със студентите трябва да установят дейности по консултиране, ориентиране, наставничество и системи за проследяване развитието на студентите с цел подпомагането им във висшето образование – преди и след дипломирането.

Препоръка 10

Висшите училища трябва да въвеждат и насърчават крос-, транс- и интердисциплинарни подходи към преподаването, ученето и оценяването, които да подпомагат студентите да развият своята широта на разбиране, както и предприемачески и новаторски дух.

Препоръка 11

Висшите училища, с подкрепата на държавната администрация и ЕС, трябва да подкрепят своите преподаватели така, че те да развият умения за онлайн и други форми на преподаване и учене, присъщи на ерата на цифровите технологии, както и да се възползват от възможностите, които технологиите предлагат, за да подобряват качеството на преподаването и ученето.

Препоръка 12

Висшите училища трябва да разработват и прилагат всеобхватни стратегии за интернационализация като неразделна част от цялостната си мисия и функция. Повишената мобилност на студентите и преподавателите, международното измерение на учебните програми, международният опит на преподавателите (със задоволителни познания по английски и втори чужд език), както и интеркултурните познания и транснационалното предлагане на курсове и степени и международните съюзи трябва да станат незаменими компоненти на висшето образование в Европа и извън нея.

Препоръка 13

Европейският съюз трябва да

подкрепи прилагането на тези препоръки, по-специално чрез насърчаване на:

- иновативни методи и педагогически подходи на преподаване и учене;
- методи на управление, консултиране и коучинг;
- подобрения на програмния дизайн;
- професионализацията и развитието на преподавателския състав;
- мобилността и обмена на академични кадри;
- системното и редовно събиране на данни по въпроси, засягащи качеството на преподаването и ученето.

Препоръка 14

Европейският съюз трябва да подкрепи създаването на Европейска академия за преподаване и учене, ръководена от заинтересовани лица и вдъхновена от добрите практики, отразени в този доклад.

Препоръка 15

Изследователите, които са подкрепени от Програмата „Мария Склодовска-Кюри“ и имат намерение за кариера в академичните среди, трябва да получат възможност да придобият професионална квалификация за преподаване и да бъдат подкрепяни в преподавателските си дейности, осъществявани съвместно с изследователската им работа.

Препоръка 16

Страните членки, в сътрудничество с регионите, са насърчавани да дадат приоритет в своите споразумения за партньорство в рамките

на структурните фондове на инициативите за подкрепа развитието на педагогическите умения, на проектирането и изпълнението на програми, свързани с нуждите на социалния и трудовия пазар и засилване на партньорството между висшето образование, бизнеса и научноизследователския сектор.

Контролен списък с основни въпроси, свързани с качеството на преподаването и ученето

1. Въпроси за институционалните лидери и мениджъри

Преподаването и ученето като част от институционалния профил

Какви стратегии или показатели да се използват за повишаване качеството на преподаването в институцията; как могат да се включат в профила и мисията на институцията, за да се изясни на персонала и студентите, че институцията приоритизира значението на обучението и развитието на неговото качество.

Подкрепа на преподавателския състав:

✓ Какви стъпки трябва да се направят, за да се гарантира, че даден преподавател се чувства подкрепен да развива уменията си за преподаване и практикуването на най-новите методи за преподаване и обучение;

✓ Има ли вътрешен форум в институцията/факултета за подкрепа на преподаването; Има ли служител в рамките на институцията, на когото даден преподавател може да задава въпроси, свързани с разработването или подобряването на преподавателските си умения, методи и резултати;

✓ Как институциите подкрепят своите преподавателски кадри в усилията им да удовлетворят потребностите на студентите чрез предлагане на гъвкави модели на обучение (комбиниране на дистанционно и присъствено обучение и др.).

Подкрепа на студентите:

✓ До каква степен институцията предлага прозрачна информация за възможностите за обучение на бъдещите и настоящите студенти, която да им помогне да изберат най-подходящата за тях възможност;

✓ Как и чрез какви структури (съветване и услуги за наставничество, платформи за обмяна на информация/идеи с преподаватели и студенти) институцията оказва подкрепа на студентите по време на целия студентски цикъл;

✓ Как институцията проследява постиженията на студентите, процента на отпадналите студенти и времето, необходимо за завършване на програмата (степената), а също и какъв процент от студентите намират работа след дипломирането си; Как

тези данни се събират, оценяват и използват за повишаване качеството на преподаване и учене;

✓ Какви са възможностите за получаване на обратна връзка от студентите по отношение на качеството на преподаване и учене.

2. Въпроси за преподавателите

Основни:

✓ Колко удобно се чувстват преподавателите с отделните концепции, които поставят студента в центъра на преподаването и ученето;

✓ Преподавателското портфолио позволява ли по-добро анализиране на собствените методи на преподаване, цели и постижения и по този начин насърчава ли се постоянното повишаване на качеството на преподаване.

Студентите като партньори:

✓ Как преподавателите да бъдат сигурни, че преподаването поставя студентите в центъра на процеса на преподаването и ученето;

✓ Как преподавателите могат да достигнат до студентите и да ги накарат да разберат, че успешното преподаване и учене на ниво висше образование изисква силна лична ангажираност и от двете страни;

✓ Как преподавателите могат да предложат адекватна консултация на студентите през целия период на обучението, за да им помогнат да набележат пътя за своето индивидуално обучение и да поемат отговорността за него.

Въвеждаща фаза към курса на обучение:

✓ Как може да се предостави ясна и прозрачна информация за съ-

държанието на курса, включващо и описанието на модулите, учебните резултати и перспективите за заетост след дипломирането – например чрез сайта на институцията;

✓ Как може да се предостави на бъдещите студенти информация за наличните методи за самооценка, които ще им позволят да проверят своя афинитет и талант за избрания от тях предмет, какви предишни знания са необходими и др.;

Структура на курса:

✓ Структурата на курса насърчава ли и изисква ли активното участие на студентите в процеса на обучение – например чрез новаторски форми и обучение, базирано върху разрешаване на конкретни проблеми или провеждане на изследвания, чрез самоорганизирана работа в екип върху изследователски проекти, чрез наставнически дейности;

✓ Дали предлаганият курс е част от интегрирана учебна програма, която е съвместно разработена от всички членове на научния персонал, отговорен за цялата програма; Има ли този курс модулна структура и основава ли се на такива учебни дейности, които да позволят на студентите да постигнат ясни резултати от обучението, които могат да бъдат оценени;

✓ Как може да се организира преподаването по начин, който не само да дава на студентите факти и знания, но и да ги предизвиква с въпроси, които надхвърлят рамките на курса;

✓ Студентите не са пасивни получатели на знания, а отговорни партньори в процеса на преподаване и учене; Как могат да се включат в постоянното подобряване на структурата на курса.

Реализиране на курса:

✓ Как може обучението да вземе предвид все по-голямата хетерогенност на студентската общност чрез използване на различни методи, нови средства за масово осведомяване, нови начини за провеждане на курса (като смесеното обучение) и др.;

✓ Как курсът насърчава студентите да са осведомени и активни и в други области във и извън институцията;

✓ Как използваните преподавателски подходи могат да осигурят не само знания по конкретната дисциплина, но и да съдействат за изграждането на общи и езикови умения у студентите и да насърчат личното им развитие; Как курсът предоставя на студентите чувство за глобална свързаност;

✓ Как курсът насърчава обществената ангажираност и активната гражданска позиция на студентите.

Оценяване:

✓ Как могат да се адаптират форматите за оценка с оглед на новите педагогически подходи като проблемно базираното и базираното на изследванията обучение; Възможно ли е презентациите, ролевите игри и казусите да помогнат за измерване напредъка на отделните студенти в придобиването на определени компетентности;

✓ Как преподавателите могат да са сигурни, че броят на изпитите е сведен до разумния минимум.

Повишаване на качеството:

✓ Как може систематично да се изисква обратна връзка от студентите по време на обучението и тя да се използва за подобряване ефективността на преподаването;

✓ Доколко полезна за преподавателите е обмяната на опит с колегите за най-новите разработки, свързани с учебните планове, новите начини на преподаване и оценяване, както и експертното оценяване (peer review) на преподавателската дейност.

П. Главеев

Източник:

Improving the quality of teaching and learning in Europe's higher education institutions

http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/library/reports/modernisation_en.pdf

НОВИ МОДЕЛИ НА ПРЕПОДАВАНЕ И УЧЕНЕ ВЪВ ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ

„Нуждаем се от технологията във всяка класна стая и в ръцете на всеки ученик и учител, защото това са химикалът и хартията на нашето време, както и обективът, чрез който ние опознаваме много от нашия свят”.

Дейвид Уорлик

През октомври 2014 г. Работната група на високо равнище по въпросите на модернизацията на висшето

образование в ЕС публикува доклад до ЕК, посветен на новите методи на преподаване и учене.

За необходимостта от нови модели на преподаване и учене

Въведението на доклада обосновава необходимостта от действия по проблематиката. Изтъкнато е, че напредъкът на цифровите технологии през последните две десетилетия променя и продължава да променя нашия свят. С развитието на технологиите се свързват главните промени в обществото. Те намират отражение не само в професионалния, но и в личния живот на хората в Европа и света. Понастоящем представляват интегрална част от почти всички аспекти на всекидневния живот, като улесняват взаимодействието между хората, работата, обучението и достъпа до знания и информация.

Предимствата на технологиите водят до трансформации и в сферата на висшето образование. Приема се, че те разполагат със сериозен потенциал за повишаване на качеството на преподаването, включително и чрез използването на нови педагогически инструменти. Предвижда се в бъдеще новите технологии да идентифицират мерки за стимулиране, улесняване и прогрес с цел посрещането на разнообразните предизвикателства, пред които е изправено висшето образование. Сред последните се посочват преди всичко налаганите от икономическото и общественото развитие по-високи очаквания за притежаваните умения от студентите, техният по-разнообразен характер, нарастващите изисквания за учене през целия живот и свързаната с това необходимост от по-адаптивни възможности за учене.

За покриването на тези по-високи очаквания цифровите технологии допринасят с осигуряването на по-лесен достъп, по-добро качество, по-гъвкави подходи и много повече възможности за придобиване на висше образование.

На глобално ниво се очаква експоненциален растеж на броя на действащите студенти от около 100 млн. понастоящем до над 250 млн. през 2025 г. За движещ фактор на този растеж се посочват бързоразвиващите се икономики на Китай и Индия, но дори и в ЕС, където много страни членки регистрират намаляващо население, се очаква броят на висшистите да продължи да се увеличава чрез завръщане на вече напуснали образованието лица. Прогнозите поставят необходимостта от добре планирани действия и повдигат редица въпроси, свързани с

поддържане и повишаване на качеството, посрещане на по-широк кръг от предизвикателства, адекватно финансиране, разработване и интегриране на иновативни модели на преподаване и учене.

Темпът на развитие се определя като поразителен. Посочва се, че масовите онлайн курсове (MOOCs) предизвикват забележителен интерес и внимание навсякъде по света. Те са определени като част от вълната от иновации във висшето образование, засягаща както педагогиката, така и формата на предоставяне. Тенденцията за отворен достъп и напредъкът в технологиите с приложение в учебната сфера водят до появата на множество цифрови платформи и портали, които предлагат образователни ресурси и учебни материали. В много случаи те са разработени от институции за висше образование по целия свят. Така се осигурява достъп до широк спектър от онлайн курсове, които всеки може да ползва. Появяват се и нов тип кратки курсове във виртуална среда. Концепцията за обучение във висшето образование се променя фундаментално с потенциала за прегрупиране на нейните ключови компоненти. Университетите вече не са единствен доставчик на висше образование. Появяват се специализирани компании, предлагащи платформи за онлайн курсове, изпитване и сертифициране, подкрепя на обучението, анализиране и др. Традиционните университетски програми, водещи до придобиването на образователна степен, се конкурират с по-кратки и целево ориентирани курсове.

Обобщено е и въздействието на новите технологии – както за

конвенционалното, така и за дистанционното обучение. Те водят до модернизиране. Преподавателите и студентите имат достъп до по-широк набор от материали, като новите технологии и педагогически подходи допълват условията на традиционната класна стая. Наблюдава се промяна в концепцията и отношението към дистанционното обучение. Все повече хора практикуват онлайн обучението. Предимствата на тези форми на преподаване се забелязват все повече и се приемат все по-широко от обществото. Традиционните висши училища и новите типове доставчици на обучение разработват дори набор от онлайн предложения, обхващащи цялостни програми за придобиване на образователни степени, за продължаващо професионално развитие и по-кратки курсове за по-широка аудитория от типа MOOCs.

Накратко е представена съществуващата дискусия при търсенето на отговор на въпроса дали посочените тенденции имат градивен или деструктивен характер. Отбелязани са някои отрицателни страни на влиянието на цифровите технологии върху много сфери през последното десетилетие. Изрично са посочени книгоиздаването, музиката, медиите, фотографията и туризмът, които претърпяват значителна реорганизация. Препоръчва се системите на висшето образование да предприемат действия за активно управление на въздействието на настъпващите промени, вместо да оставят технологиите и външни сили да диктуват бъдещето.

За ситуацията в ЕС е посочено, че промените са бавни. Установяването на рамки на висшето образование, като Болонския процес, все още

не отчита реално въздействието на представените нововъведения. Университетски организации публикуват доклади относно онлайн обучението. Проведени са и редица значими инициативи на европейско ниво. Изрично е посочено комюникето на ЕК за отваряне на образованието. В него е зададена рамката за насърчване на преподаването и ученето чрез използване на новите технологии и отворено цифрово съдържание във всички нива на образованието. Изброени са платформи за онлайн курсове, като FutureLearn във Великобритания, MiriadaX в Испания, Iversity в Германия, FUN във Франция и Openup Ed на EADTU (European Association of Distance Teaching Universities). Изтъкнато е значението на предприетите действия за новите иновативни модели и технологии върху качеството на висшето образование. Посочва се, че въпреки някои окуражаващи промени картината в Европа остава фрагментирана. Политиците и институциите за висше образование демонстрират несигурност в отговора на този въпрос. Инициативите са ограничени по обхват и често са некоординирани. Липсва цялостно разбиране за позитивното въздействие на новите модели на преподаване и учене, отсъства стратегическо и политическо планиране, съществуват различни бариери пред широката интеграция на новите модели във висшето образование.

В резултат на проучване на работната група са идентифицирани три нови модела на преподаване и учене:

- Конвенционалните висши училища предлагат програми и курсове в кампуси, но използват онлайн технологии и програми в рамките на тези

програми и курсове. Моделът е известен като комбинирано обучение (blended learning). Прилага се и от конвенционалните доставчици на дистанционно обучение.

- Конвенционалните висши училища предлагат цялостни програми или кратки курсове онлайн. Тези програми и курсове могат да са ограничени само за вече записани студенти или да са отворени за всички – със или без присъждане на кредити. Моделът се посочва като притежаващ сериозен потенциал за учене през целия живот или за преходно обучение.

- Неуниверситетски структури предлагат безплатни или платени курсове, със или без присъждане на кредити.

Идентифицирани нови модели за преподаване и учене

Фундаменталната цел на Европейското пространство за висше образование (ЕНЕА) е осигуряването на висококачествено, релевантно и широко достъпно висше образование. Постигането на тази цел се преследва от системите и институциите в сферата на висшето образование, като важно значение имат рамките на Болонския процес и Дневният ред на ЕС за модернизирание на висшето образование. Особено внимание в тази насока се отделя на новите подходи за преподаване и учене, предпоставени от новите технологии, които могат да допълнят, консолидират и допринесат за постигането на определената цел.

Изтъкнато е, че принципите зад съвременните тенденции в онлайн образованието и движението за отворени университети не

са нови, тъй като под една или друга форма за тяхното развитие са използвани по-стари, актуални за своето време технологии, например радиото и телевизията, но отвореното и дистанционното обучение се променят драматично през последните години. Все по-бързото развитие на технологичните възможности води до бързина, интерактивност и разнообразие. Цифровите материали се характеризират с по-ниска или дори нулева стойност на разпространението, дори при необходими по-гъвкави подходи за спазването на авторското право. Широкият достъп до интернет позволява достигането до желаещите да се обучават във всяка точка на света.

Повишаване на качеството чрез споделени, висококачествени учебни материали, по-творчески ориентирани и индивидуализирани педагогически подходи

Уточнено е, че използването на цифровите технологии само по себе си не води до повишаване на качеството на преподаването и ученето, но тези технологии са определени като важен инструмент за поставяне на учащите в центъра на обучението. Изтъкнато е първостепенното значение на качеството на учебното съдържание и значението на технологиите за неговото повишаване – чрез тях преподавателите получават възможност да използват по-широк набор от материали в различни формати, които допринасят за разнообразието на учебната програма.

Оценено е значението на индивидуалния подход в обучението. Посо-

чено е, че някои учат по-добре и по-бързо с помощта на интерактивни медии (изображения, графики, видео- и аудиоелементи), докато други – чрез статичен текст и числа. Възможностите на технологиите спомагат за комбинирането на двата подхода в учебната зала, като освен това позволяват и адаптиране към индивидуалните потребности. Така се постига персонализирано обучение, което не само повишава качеството на обучението чрез развиване на способностите на всеки учащ, но също оказва и значителен ефект върху намаляването на отпадащите от обучението.

Новите технологии и платформи за комуникация значително повишават взаимодействието както между преподаватели и студенти, така и между самите студенти във и извън учебната зала. Платформите за електронно обучение осигуряват съдържанието на учебните програми, което позволява на преподавателите да се концентрират в ролята си на ментори, като развиват уменията на своите студенти за управление на информацията, разбиране и задаване на въпроси, критично мислене и практическото прилагане на придобитите знания. По този начин цифровите технологии спомагат за по-активно, проблемно базирано обучение, насърчаващо студентското участие в образователния процес и водещо до по-добри резултати. Цифровите инструменти за оценяване пък позволяват бързо получаване на обратна връзка за напредъка на студентите и съобразяването на учебните програми с потребностите на студентите.

Успоредно с насърчаването на използването на технологиите се

препоръчва и промяна във взаимоотношенията между преподаватели и студенти, с оглед трансформирането им от обикновено представяне и получаване на информация към партньорство, направляващо преподаването и ученето. Приема се, че тази силна взаимна връзка, изразена в по-висок професионализъм на преподаването и по-силно участие на студентите в образователния процес, повишава качеството във висшето образование.

Изтъкната е ролята на масовите онлайн курсове (MOOCs) през последните години за развитието на преподаването и ученето. В резултат много институции за висше образование и отделни учени разсъждават върху процеса на преподаване, като внасят енергия и нови подходи.

Изграждане на по-разнообразна система на висшето образование чрез разширяване на достъпа и улесняване на ученето през целия живот

Посочено е, че европейските правителства следват различни пътеки, за да могат образователните им системи да реагират ефективно и ефикасно на разнообразните икономически и социални очаквания и на конкуренцията на световно равнище. Следват се и политики, насочени към изграждането на съгласувана среда от разнообразни институции, които се допълват взаимно и си сътрудничат. Очаква се чрез такава систематична визия да се откликне на потребностите на всеки човек, на работодателите и на обществото.

По традиция висшето образование никога не е било достъпно за

всички групи в обществото. Въпреки че достъпът до него през последните десетилетия значително се повишава, ограничения като средства, време и разстояние продължават да възпрепятстват много хора от придобиването на висше образование. Това е валидно най-вече за възрастните учащи и продължаващото обучение. Амбициите на ЕС са свързани с изграждането на общество на знанието и икономика, основана на висококвалифицирана и гъвкава работна сила. Идентифицирана е потребност от осигуряване за всички граждани на възможности за повишаване на квалификацията, преквалификация и продължаващо професионално развитие, чрез които те да притежават знанията и уменията, изисквани от пазара на труда не само днес, но и в обозримо бъдеще. Правителствата очакват институциите за висше образование да са по-активни доставчици на този вид образование и те трябва да се адаптират към очакванията на тази група учащи.

Цифровите технологии и интернет представляват инструмент за отговор на въпросните очаквания. Предоставянето на образование чрез тях позволява бърза адаптивност към променящите се потребности от работна сила и нововъзникващи специфики в уменията. Посочени са конкретни примери за нови видове партньорства и предоставяне на образование. Например корпорацията „Старбъкс“ в САЩ си сътрудничи с Държавния университет в Аризона за предоставянето на субсидирани онлайн курсове, завършващи с придобиването на образователна степен за служителите на корпорацията. Телекомуникационният конгломерат AT&T и организацията за онлайн

образование Udacity създават т. нар. „nano-degree”. Те представляват кратки курсове, запознаващи учащите с основите на релевантните знания и умения, необходими при кандидатстване за заемане на работни места в AT&T.

Повишена разпознаваемост на глобално ниво чрез достигане до нови целеви групи в международен контекст

Повишаването на привлекателността и конкурентоспособността на европейското висше образование е ключова цел на Болонския процес. Очаква се европейските институции за висше образование да предприемат действия за запазване на позициите си в ситуация на все по-глобализиращ се свят и повишаване на вниманието към образованието в развиващите се икономики. За подобни действия са определени интернационализирането на студентите и академичния състав, развиването на международни партньорства с водещи институции, повишаването на качеството на ученето, преподаването и научните изследвания. Всички тези дейности допринасят значително за подготовката на студентите.

В бъдеще следва да се разчита не толкова на увеличаването броя на чуждите студенти, пътуващи към Европа, колкото на откриването на образователни възможности на локално ниво. Онлайн образованието и отвореният достъп до учебни ресурси представляват средство за достигане до огромна аудитория навсякъде по света, както и за утвърждаване на глобална разпознаваемост и репутация. Те могат да осигурят икономически ефективно

допълнение на международните кампуси и пътуващите преподаватели, като позволяват интернационализиране на образованието без т. нар. „изтичане на мозъци”.

Повишено глобално и локално сътрудничество

Развиването на партньорства в образованието е важен елемент на европейската стратегия за сътрудничество с други части на света. Широката достъпност на качествени образователни ресурси и способността за адаптиране и персонализиране на тези материали спрямо специфични обстоятелства и езици допринасят за качествена промяна на образователното равнище в много страни, особено сред развиващите се икономики. Посочват се редица инициативи в тази сфера.

За характерен пример е посочен финансираният от ЕС пилотен проект, стартиран през април 2014 г. Той има за цел осигуряването на платформа за поддържане на курсове от цяла Европа, на различни езици, които да допринесат за насърчаването на реално межкултурно и многоезично обучение, с потенциално засилване на използването на по-слабо разпространени езици.

Новите модели на преподаване и учене предлагат примери за достигане и до местни общности. За най-характерна илюстрация се посочва движението „fab lab”, което започва през 2002 г. в Масачузетския технологичен институт и намира разпространение в цяла Европа. То се изразява в осигуряване от лабораториите на възможност за публично използване на най-новите

цифрови технологии (3D принтери, CNC рутери, винилови принтери, електронни лаборатории, лазерни машини за рязане и др.) не само за собствени цели, но също за индивидуално или съвместно производство, обучение и работа в мрежа. Мрежите, създадени от тези лаборатории, се определят като важни движещи сили за университетски съпътстващи компании за технологичен трансфер (спин-оф) и иновативни малки и средни предприятия.

Повече персонализирано обучение, основано на по-релевантна информация

Изтъкнато е, че в традиционната лекционна зала за един преподавател е по-трудно да следи напредъка на всеки студент, както и е напълно невъзможно ходът на лекционния курс да се адаптира съобразно индивидуалните потребности на присъстващите. Възможностите на цифровите технологии осигуряват широк набор от данни, които могат да се използват за проследяване на прогреса на студентите. Постиженията в тази насока подпомагат системата на висшето образование при адаптирането на инструментите за преподаване и разработването на по-персонализирани пътеки за обучение. Подчертано е, че събирането, анализирането и използването на данни от обучението следва да се извършва само с изричното съгласие на студента.

Данните могат да демонстрират участието на студентите в курса, взаимодействието им с другите студенти и развитието им с течение на времето. Те позволяват придобиването на информация за процеса на обучение, а не само за неговите резултати. Данните могат да послужат също за идентифициране на студенти в риск на всяко ниво от обучението, като така се подпомагат усилията за намаляване на нивото на отпадащите. Работи се върху развитието на инструментите за анализиране на данни.

Няколко университета в САЩ въвеждат програмируеми автоматични табла, които позволяват на преподавателите да следят на живо постиженията на своите студенти. Със своята широка достъпност и използваемост данните притежават значителен потенциал за емпирични изследвания на преподаването и ученето. Аналитичната лаборатория на Станфордския университет се посочва като пример за приложимостта на емпиричните изследвания за подобряване постиженията на студентите. Инструментите в полза на процеса на обучение и за получаване на обратна мнение позволяват също на студентите да следят собствените си постижения. Инициативата за отворено обучение на Университета „Карнеги Мелън” и инструментът за проверка на активността на Университета на Мериленд са посочени като добри практики.

Източник:

Modernization of Higher Education: Report to the European Commission on New modes of learning and teaching in higher education (2014), pp. 13-21.

http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/library/reports/modernisation-universities_en.pdf

Й. Илиев

ПРЕДСТАВЯМЕ ВИ

ИНИЦИАТИВА ЗА ОТВОРЕНО ОБУЧЕНИЕ НА УНИВЕРСИТЕТА „КАРНЕГИ МЕЛЪН” В САЩ

Инициативата за отворено обучение (Open Learning Initiative) представлява звено на Университета „Карнеги Мелън”, специализирано в предлагането на иновативни онлайн курсове с достъп за всяко заинтересовано лице. Финансира се чрез субсидия от университета и неправителствения сектор. Целта на инициативата е създаването на висококачествени курсове и допринасянето с оригинални научни изследвания за подобряването на обучението във висшето образование. Концепцията на Инициативата за отворено обучение се изразява в интегрирането на опита на „Карнеги Мелън” при когнитивното преподаване в цялостни онлайн курсове.

Инициативата възниква през 2001 г., а първите курсове са създадени още през следващата година. В основата е идеята на Нобеловия лауреат и професор в Университета Хърбърт Саймън, според когото **Усъвършенстването на след средното образование ще превърне преподаването от индивидуален в колективен спорт, основан на научноизследователската дейност.** Инициативата превръща процеса на подготовка на лекционни курсове и преподаване в общностно организирана научноизследователска дейност.

За най-характерен пример е посочен курсът по статистика. Първоначално е разработен от екип на Факултета по статистика на „Карнеги Мелън”, Питсбъргския университет, изследователи на процеса на обучение, проектанти, софтуерни инженери и експерти по взаимодействието „човек – компютър”. Курсът претърпява множество преработки, изготвени на базата на данни за студентите и обратно мнение от институциите, които използвали курса в подкрепа на преподаването. През 2010 г. с участието на преподаватели от обществените колежи в САЩ курсът е адаптиран съобразно потребностите на студентите в тези обществени колежи. Понастоящем курсът продължава да се използва и непрестанно да се актуализира.

Инициативата за отворено обучение преследва следните цели:

- подпомагане подобряването на преподаването и ученето с висококачествени, научно обосновани, проверени в реални учебни условия онлайн курсове и материали;
- споделяне на подготвените курсове и материали открито и свободно с всеки, който има желание да учи;

- формиране на общност на ползващите курсовете и материалите с оглед тяхното подобряване.

Планира се бъдещото развитие на инициативата да продължи с организирането на конференции, активна работа с преподаватели от различни институции и други дейности, като в резултат се разработят нови курсове.

Инициативата за отворено обучение предоставя различни възможности, които могат да бъдат от полза за студенти, преподаватели и академични институции.

В полза на студентите е:

- незабавната обратна връзка, която им помага да оценят ефективно собственото си обучение и учене;
- курсовете не се заплащат;
- използването на потребителски вход дава възможност на студентите лесно да се връщат точно на мястото, докдето са стигнали в своя курс.

За преподавателите е важно, че:

- учебните материали са базирани върху водещи в съответната област научни изследвания;
- получават навременна, целенасочена обратна връзка за напредъка на своите студенти и автоматично класифициране по различни зададени критерии;

- могат да се присъединят към групите за оценяване на курса, различни проекти и екипи за разработка.

За академичните институции е от значение, че:

- онлайн платформата на инициативата е достъпна за всички институции, без значение на техния вид или размери;
- данните за постиженията на студентите могат да се използват за подобряване на образователните резултати и повишаване на процента на завършилите;
- чрез съвместната си работа с платформата те могат да установят контакти с водещи научноизследователски групи и организации, както и да формират партньорства.

За най-съществена характеристика на уеббазираното преподаване е посочена възможността оценяването да се вгради във всяка една учебна дейност. С разрешението на студентите се събират данни в реално време за тяхното обучение. Тази информация осигурява възможност корекциите, предложенията и напътствията да са съобразени с потребностите на всеки от студентите с отчитане на представянето му в съответния момент. Така преподавателите могат да са в унисон с много аспекти от обучението на своите студенти.

Фигура 1. Диаграма с визуализация на процеса за събиране на данни за обучението на студентите в Инициативата за отворено обучение на Университета „Карнеги Мелън“

Не на последно място, събраните данни са полезни за конструкторите на курсовете и за учените, изучаващи обучението.

Данните за студентската активност информират конструкторите за това как студентите работят със съдържанието на курса и как се отнасят към свързаните с обучението дейности. Тази информация се използва за подобряване на курсовете. За пример се посочва, че ако много студенти не се представят добре на оценяването при конкретен елемент, конструкторите на курса

преглеждат обяснението на този елемент, практическите дейности и самооценяването, за да преценят какво може да се подобри.

Курсовете на инициативата се проучват от учените – специалисти по изучаването на обучението като наука, в Питсбъргския център за изследвания на обучението (Pittsburgh Science of Learning Center). Те също така предлагат и експериментални нововъведения в курсовете на инициативата, за да изпробват на практика конкретни теории на обучението.

Източник:

Open Learning Initiative: Transforming higher education through the science of learning (2016)

<http://oli.cmu.edu/>

Й. Илиев

ЕФЕКТИВНИ И ИНОВАТИВНИ ПРАКТИКИ НА ПРЕПОДАВАНЕ И УЧЕНЕ НА УНИВЕРСИТЕТА В БАТ, ВЕЛИКОБРИТАНИЯ

Центърът за преподаване и учене на Университета в Бат, Великобритания, разполага с широка гама от инструменти и ръководства, насочени към повишаване качеството на обучение. Преподавателите са подпомагани в откриването и прилагането на по-ефективни и новаторски подходи в работата си със студентите. Организирант се също курсове и работилници, предлагат се индивидуални консултации и наблюдение на дейността (занятията) и се осигурява конфиденциална, неутрална и обективна обратна връзка.

В подкрепа на основната си дейност центърът реализира редица институционални проекти за развитие.

Проектът „Flipping”

Същност на „flipping” подхода

Стандартният подход на преподаване се състои в използване на времето, предназначено за общуване лице в лице със студентите, за предаване на информацията (под формата на лекция) и след това предоставяне на възможност за обсъждане, критичен анализ и прилагане на наученото чрез дейности за самостоятелна подготовка (проекти, курсови задачи, преговор преди изпит и др.).

При „flipping” (преобръщане) подхода студентите се запознават с новата материя чрез видео и интерактивни онлайн упражнения въщи, а последващите дейности, които тра-

диционно се изпълняват като домашни задания, се извършват в аудиторията. По този начин се преобръща общоприетият начин на преподаване и се отделя повече време за изясняване на концепциите, разрешаване на проблемите, дискусии и анализи.

Друго предимство на подхода е, че чрез него се улеснява работата с големи курсове, в които студентите разбират материята в различна степен, като се осигурява повече време за индивидуални консултации. Аудиторните дейности могат да включват самостоятелно разрешаване на проблеми, групови дискусии, ролеви игри (в т.ч. и дебати), тестове, разработени от преподавателя или от самите студенти и др.

Цели и задачи на проекта:

- Представяне на подхода поэтапно;
- Предоставяне на подкрепа и възможности за развитие на академичния състав, в контекста на неговите потребности;
- Поддържане на тесен контакт със студентите с цел отчитане на въздействието на новите преподавателски методи;
- Създаване на ръководство и осигуряване на ресурси (базирани на личен опит, изследвания и практики), пригодени за потребностите на академичния състав и студентите в настоящия университет.

Проектът „Подобряване на практиките за оценяване” („Leading the Enhancement of Assessment Practices” – LEAP)

Проектът е насочен към цялостно трансформиране на системите за оценяване и предоставяне на обратна връзка.

Цели и задачи на проекта:

- Подобряване методите за оценяване и обратната връзка чрез предоставяне на възможности за активно и задълбочено учене, от една страна, и валидно, надеждно и прозрачно оценяване, от друга;
- Включване на преподавателите и студентите от дадена програма в процесите на оценяване на съществуващите практики и анализиране на връзката между очакваните учебни резултати и методите на преподаване, оценяване и осигуряване на обратна връзка;
- Въвеждане на подходящи и разнообразни методи на преподаване и оценяване, чрез които да се осигурят разнообразни образователни възможности;
- Използване на новите технологии за постигане на по-добра административна ефективност и конструктивен синхрон¹;
- Включване на студентите в конкретни аспекти от собственото им оценяване;
- Откриване и разпространяване на добри практики във и между отделните факултети.

Проектът „Професионализъм в дигиталната среда” („Professionalism in the Digital Environment” – PriDE)

Същност на дигиталната грамотност

В ерата на все по-бързо развиващо се дигитално общество висшите училища са изправени пред задачата да „екипират” своите преподаватели и студенти с подходящи за съвременните условия умения, инструменти и език. Разбира се, развиването на цифрови умения зависи от личностния, социалния и културния контекст, в който е поставен индивидът. За дигитално грамотно се счита всяко лице, което е постигнало добър баланс между осемте елемента на дигиталната грамотност:

Културен елемент

Културният аспект е свързан със способността за използване на различна цифрова среда и разнообразни образователни технологии в различен контекст. Има например разлика в начина на използване на Фейсбук за лични и социални контакти и за академични цели. Необходимо е също студентите да са наясно с нормите и ценности, утвърдени в избраната от тях специалност, и да се съобразяват с тях при използването на образователни технологии.

Когнитивен елемент

Необходимо е да се разберат

¹ Принципът на конструктивен синхрон (Constructive alignment) е свързан с разработването и използването на такива дейности за учене, преподаване и оценяване, които да са в пряка връзка с очакваните резултати от обучението, заложи в учебната програма.

практическите указания за използването на специфични за конкретната сфера инструменти и технологии. Този елемент се развива най-добре чрез запознаване с различни операционни системи, платформи, устройства и софтуерни продукти.

Конструктивен елемент

Този аспект от цифровата грамотност е свързан с комбинирането и използването на налични ресурси и съдържание по нов начин. Добре е студентите да бъдат запознати и с различните възможности за лицензиране на ресурси, което би дало възможност на други хора да използват новосъздаденото съдържание.

Комуникация

Изключително важно е студентите да осъзнаят значението на мрежите и комуникацията, както и ролята им в развитието на индивидуалната дигитална грамотност. Общуването чрез различни мобилни и други цифрови устройства обаче изисква и познаване на конкретни норми, ценности и протоколи, които се използват в социалните мрежи и други уебтехнологии 2.0.

Увереност

За постигане на увереност е необходимо да се разбира разликата между аналоговите и дигиталните устройства. Студентите трябва да имат точна преценка за своята дигитална компетентност и да умеят да управляват собствената си дигитална образователна среда.

Креативност

Този елемент е свързан с използването на дигитални технологии за създаване на нов, стойностен за индивида и обществото, продукт. За това е необходимо по-скоро разбиране на процесите, процедурите и системите, които стоят в основата на създаването на цифровите технологии, отколкото на използваните специфични софтуерни/хардуерни елементи.

ването на дигитални технологии за създаване на нов, стойностен за индивида и обществото, продукт. За това е необходимо по-скоро разбиране на процесите, процедурите и системите, които стоят в основата на създаването на цифровите технологии, отколкото на използваните специфични софтуерни/хардуерни елементи.

Критичност

Критичният потребител на цифрови технологии е наясно с начините, по които могат да бъдат интерпретирани дигиталните текстове. Студентите трябва да имат също и познания, свързани със сигурност, идентичност и управление на данните.

Граждански елемент

Дигиталните технологии трябва да бъдат използвани така, че да допринасят за активното участие на младите хора в обществения живот, да им помагат в постигането на самоорганизираност и в създаването на връзки с местни, национални и глобални организации.

Цели и задачи на проекта:

- Определяне на характеристиките на дигитална грамотност, както и на уменията и способностите, които трябва да бъдат овладени от гледна точка на конкретните специалности;
- Разглеждане на добри практики за включване на специфично за конкретната сфера цифрово ограмотяване и разработване на рамка за оценяване на въздействието от предприемането на инициативи за

дигитално ограмотяване на факултативно/институционално ниво.

- Предоставяне на образова-

телни ресурси с отворен достъп, включващи инструменти за управление и ресурси за дигитално ограмотяване на персонала.

Източник:

Enhancing students' learning experience

<http://www.bath.ac.uk/learningandteaching/enhance-learning-experiences/index.ht>

Р. Стойкова

ОНЛАЙН ОБУЧЕНИЕТО В СВОБОДНИЯ УНИВЕРСИТЕТ В БЕРЛИН, ГЕРМАНИЯ

Свободният университет в Берлин е традиционен университет с присъствено обучение и онлайн програмите не са много разпространени, с изключение на магистърски програми за продължаващо образование. Те се различават значително от основните учебни програми и имат специфични изисквания към преподаването.

Магистърските програми *Онлайн визуална и медийна антропология*, *Международни отношения онлайн* и *Интелектуални срещи със света на исляма* са примерите за онлайн обучение. Записващите се в трите специалности са от 15 до 30 студенти годишно.

Учебните занятия са виртуални, с малко на брой учебни часове на живо – най-често в началото и в края на семестъра. По време на учебните занимания на живо има семинари, презентации на резултати, тестове, колоквиуми или културни мероприятия, които се провеждат с цел насърчаване на груповите занимания и социалните взаимодействия – в допълнение към трансфера на знания.

Организация на преподаването и ученето

Платформата за обучение се използва и в трите специалности като основа, чрез която се представят други учебни елементи: учебни материали, уебконферентна зала за синхронни сесии, онлайн модули за учене, видеоплатформа и др. Студентите се регистрират за всички учебни курсове чрез платформата. Тя също така се използва за създаване на графици, изпращане на електронни писма до групи учащи и за създаване и четене на съобщения.

Комуникацията между преподавателите и студентите и между самите студенти по време на онлайн фазата на обучение се осъществява асинхронно във форума на платформата, по електронната поща или синхронно в уебконферентната зала. Платформата и форумът се използват по-рядко от преподавателите с цел насърчаване създаването на учебни общности и стимулиране на дискусия. Електронната поща с цел изпращане на информационни съобщения се употребява интензивно. Уебконферентната зала

се използва от студентите и от трите специалности за различни цели: учебни лекции, семинари, експертни лекции и групова работа. Промяната на формите на обучение, интерактивността и кратките паузи са предназначени да улеснят студентите в дългите онлайн сесии. Студентите използват уебконферентната зала за групови презентации и дискусии (възможно е преподавателите да не присъстват). Поради факта, че студентите от тези специалности са от различни страни, се налага да бъдат преодолявани различни времеви и технически проблеми.

Учебни материали и студентски резултати

Наред с лекциите, записките от лекциите и специализираните учебници мултимедийните учебни

модули също са средства за преподаване на учебния материал. Преподаването в тези специалности става все по-често чрез използването на видеопрожекции: те са във формата на видеолекции или свободно достъпни видеоклипове. Видеопрезентациите на студентите имат за цел да им помогнат да преодолеят страха си от медиите и да насърчат техните технически и реторични умения.

Оценяване

Оценяването на студентите се осъществява чрез полагане на тестове (на живо) или чрез реферати с използване на програмата Adobe Connect. Има и т. нар. партньорска оценка: учениците качват своите видеопрезентации и се оценяват един друг.

Източник:

Grundfragen Multimedialen Lehrens und Lernens

http://www.gml-2016.de/tagungsband-gml-2016/GML-2016_Tagungsband_final_WEB.pdf

П. Главеев

ОСИГУРЯВАНЕ И РАЗВИТИЕ НА КАЧЕСТВОТО В УНИВЕРСИТЕТА В БЕРН, ШВЕЙЦАРИЯ

Осигуряването и развитието на качеството (ОПК) е отражение на постиженията на Университета и помага за систематичното им подобряване и развитие. По този начин то допринася и за неговата популярност и конкурентоспособност. Осигуряването и развитието на качеството се отнася до преподаването, научните изследвания, продължаващото образование и обслужващите звена, управлението и ръководството, персонала и ресурсите, както и до комуникацията. В проектирането и

изпълнението му са ангажирани всички служители на Университета.

Университетът актуализира своята система на ОПК непрекъснато и насърчава културата на качество във факултетите, центровете за компетентност и централната администрация, като взема предвид международния дебат за осигуряване на качеството и националните и кантоналните закони.

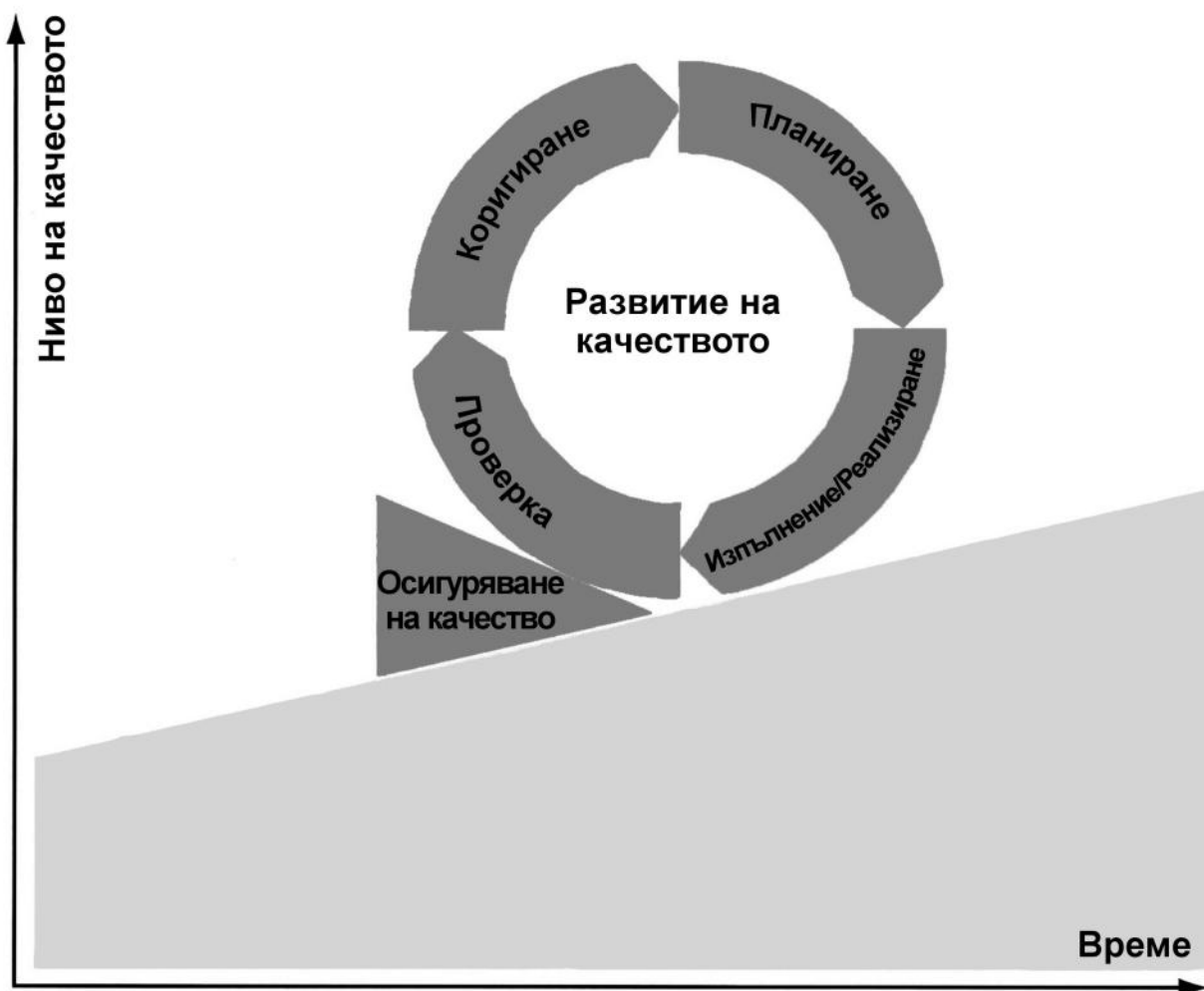
Всяка година Университетът си поставя приоритети за своите дейности за ОПК. За 2016 г. това са ко-

муникацията, оценката на учебните програми и на ефективността, както и комплексността на управлението и по този начин – ориентиране към резултатите.

Стратегията и концепцията за ОРК формират основата на петте етапа на цикъла на ОРК, който се

повтаря периодично: така Университетът може да провери дали общите цели, както и тези на факултетите и централните за компетентност, са правилните и съответно да се постигат резултати с високо ниво на качество. По този начин целите се доразвиват по-нататък.

Фигура 1. Цикъл на ОРК

Цикълът на ОРК се прилага като основен подход за всички организационни нива на Университета. Той се контролира от университетската администрация и от съответните ръководни органи на факултетите, централните, департаментите, инсти-

тутите и административните единици.

Чрез осигуряването и развитието на качеството ръководството на Университета и на факултетите генерира необходимите знания за управление

на качеството и реализира неговите цели. Осигуряването и развитието на качеството се прилага в практиката адекватно, с ориентация към проблемите и потребностите и във връзка с планирането, развитието, управлението и ръководството.

Въз основа на цялостната университетска концепция за ОРК всички факултети са разработили свои концепции, които отговарят на техните специализирани нужди и изисквания. В тях те определят годишните приоритети за дейността си. Мониторингът и отчетът се извършват в рамките на цикъла на ОРК от компетентния орган на Университета.

Ресурси

Ръководството на университета подкрепя факултетите и центровете по отношение на ОРК и ги осигурява със средства. То задава и различните мерки, като например създаването на бази данни. Средствата, насочени към факултетите, са в зависимост от техния размер (брой студенти, места на пълно работно време) и се предоставят ежегодно. Начинът на използването им се определя от факултетите. Оценяванията по принцип се финансират в съответствие с Правилата за оценка и със средства от факултета.

Цели на Университета за постигане на качество:

- комплексен университет с широк кръг от дисциплини;
- наличие на приоритети по отношение на научните изследвания;
- силна позиция в преподаването в национален мащаб;

- предоставяне на услуги за обществото.

Основите на осигуряването и развитието на качеството

Базата на ОРК са: Закон за насърчаване и координиране на висшето образование (Hochschulförderungs- und –koordinationsgesetz – HFKG), където се посочва, че университетите трябва да се подлагат на институционална акредитация; Европейски стандарт и насоки (European Standard and Guidelines – ESG); Договор за резултатите на Изпълнителния съвет на Университета в Берн (2014 – 2017), който определя съответствието с националните стандарти за качество като една от целите на Университета.

В Стратегия 2021 на Университета са заложили следните цели по отношение на ОРК:

- ефективно и ефикасно осигуряване на качество за всички университетски услуги;
- приоритетно развитие на ОРК в преподаването;
- насърчаване на вътрешноуниверситетски дебат за ОРК;
- разширяване на ОРК в избрани области;
- изпълнение на националните стандарти за качество.

Качество в университетските структурни звена

Факултетите и техните институти, центровете за компетентност и адми-

нистративните органи залагат собствени цели за качество в своите области въз основа на общоуниверситетската концепция за ОРК. По този начин дискусиата за качеството се засилва и позволява, чрез общото разбиране за качество, разработването на нови перспективи. В същото време се насърчава и ориентацията към резултатите.

Оценяването на качеството може да се извърши на базата на съществуващите насоки, които служат като ориентация.

Култура на преподаването в Университета в Берн: високо качество на преподаване и учене

Висококачественото преподаване е базирано на изследванията и е разнообразно. То се основава на научните умения на преподавателския състав и отговаря на високите дидактически изисквания. Процесът на преподаване и учене трябва да бъде основан на партньорство със студентите, да е ориентиран към диалог и да цели творческо, критично и интердисциплинарно мислене. По този начин студентите ще бъдат подготвени за отговорно упражняване на бъдещите си икономически и социални роли.

В преподаването (вкл. продължаващото образование) ОРК е свързано преди всичко със съдържанието, организацията и провеждането на учебните курсове, както и с подкрепата и консултациите за студентите. Във факултетите отговорни за ОРК са заместник-ректорите по преподаването и качеството.

Преди създаването на нови учебни програми са необходими вни-

мателни анализи. Съществуващите програми се преглеждат и преработват с помощта на оценяването. На годишните срещи между управлението на Университета и факултетите, респ. центровете за компетентност се проверява успехът на ОРК. Обсъждат се резултатите от мерките и се стига до необходимите изводи.

Оценка на програмите

За анализа и оценката на учебните програми университетските звена се опират на количествени и качествени данни, на проучвания и обратна връзка в писмен и устен вид и по възможност на сравнителни проучвания. Ръководството за самооценка се използва за прецизиране на съдържанието и за провеждане на оценяването.

За оценяване на преподаването от значение може да бъдат следните въпроси:

✓ Колко е значима учебната програма по отношение на своя профил, научното си качество, приноса си за обществото и възможностите си за развитие;

✓ Как се оценяват човешките ресурси с оглед постигане мисията и целите;

✓ Как се оценяват оборудването и финансовите ресурси по отношение изпълнението на преподавателските задачи/отговорности;

✓ Как се оценяват дейностите по отношение на преподаването и ученето;

✓ Как се оценяват резултатите от

преподаването по отношение на ефективността и въздействието;

✓ Как се оценява преподаването във връзка с подкрепата за младите кадри;

✓ Как се оценяват подкрепата и задачите на администрацията.

Индикаторите и статистиката са част от редовното измерване на резултатите на Университета. Основните статистически данни и показатели се обработват и публикуват от регулаторния орган. По отношение на преподаването това са данни за студентите и ученето, както и за преподавателския състав.

Оценка на лекционните курсове

Курсовете съставляват основна част от преподаването. С помощта на обратна връзка от студентите може да се преценят някои важни въпроси. Курсовете на всички преподаватели се оценяват редовно. Факултетите определят и контролират обхвата и процеса на оценяването. Те посочват какви средни стойности трябва да се постигнат и гарантират за това резултатите като цяло да се използват за по-нататъшното развитие на курсовете и преподаването. В помощ на преподавателите при тяхното разработване е дидактиката на висшето образование.

При оценяването може да са от значение и следните въпроси:

✓ Представяне на темите (дефиниране на учебни цели и структуриран характер на курса);

✓ Ангажимент на преподавателя;

✓ Трудност и обхват на курса;

✓ Участие на студентите;

✓ Социално-демографски данни (например пол) и други данни/контекст.

Интервютата се провеждат най-често по време на учебно занятие и са анонимни. При положение че представителността на резултатите е гарантирана, са възможни също и онлайн интервюта. Най-късно преди края на семестъра преподавателите обсъждат накратко резултатите със студентите и очертават планираните подобрения.

По-нататъшен анализ на резултатите

Обобщените резултати (стойности, диференцирани според курса, въпросите, използваната скала, данните за оценяваните курсове) се представят на декана на факултета от Службата за оценяване и акредитация. Препоръчително е резултатите да се обсъдят заедно. Комисия или група по качеството може да подкрепи развитието на културата на качество и да даде препоръки за по-нататъшно развитие на преподаването (стимули за добро, мерки за компенсиране на лошо изпълнение). При недостатъчно добро представяне съществува задължението да се посещават университетски дидактически курсове. Факултетите докладват на университетското ръководство ежегодно за резултатите и за всички предприети действия.

Анализ на оценката на резултатите/ефективността

Оценките на ефективността имат

важна напътстваща и ориентираща функция. Те се отнасят до един или повече курсове или части от обучението и се провеждат устно или писмено. Критериите за оценка на резултатите на студентите трябва да се дефинират, съобщават и да се прилагат систематично, по прозрачен начин и последователно. Университетът проверява дали оценките отговарят на тези критерии.

Подкрепа за разработването на оценки за ефективността предлага

дидактиката на висшето образование.

Проучванията на абсолвентите

На всеки две години Университетът в Берн анализира данните от Федералната статистическа служба за абсолвентите на швейцарските университети. Факултетите използват резултатите от проучванията за понататъшното развитие на учебните си програми.

Източник:

Qualität

http://www.unibe.ch/universitaet/portraet/selbstverstaendnis/qualitaet/index_ger.html

Л. Дърмонова

НАЦИД

ISSN 1314-8958 (Print)
ISSN 2367-9417 (Online)